

GERŐ ZSUZSA

SOTE Orvopszichológiai Oktató csoport

## ARCHAIKUS GONDOLKODÁS, ŐSI ÉRZÉKELÉS, FELETTES-ÉN ELŐFUTÁROK. HERMANN GONDOLATAINAK HATÁSA PETŐ ENDRE KUTATÁSAIRA

Annak keresésekor, hogy hogyan szövődnek tovább Hermann Imre gondolatai az angolszász pszichoanalitikus irodalomban, különösen felkeltette az érdeklődésemet Pető Endre három tanulmánya (PETŐ, 1969; 1970; 1973) a vizuális, vesztibuláris és olfaktoros felettes-én előfutárokról. Elméletképzése módszerében is követi Hermann gondolkodását: analízisekből rekonstruálható *ősi élmények továbbélését* fedezi fel a *felettes-én működésében*. Fejtegetésének megértéséhez ismernünk kell azonban az *analízis regressziós szakaszaiban kibontakozó archaikus gondolkodás természetéről* és szerepéről vallott nézeteit is (PETŐ, 1960; 1961; 1963; 1964).

### I.

Freud Álomfejtésére (Freud, 1900), illetve a Metapszichológiai kiegészítésre (Freud, 1917) hivatkozva felveszi a (pozitív) hallucináció és negatív hallucináció fogalmát. Freud feltételezi, hogy a szükségletkielégítő tárgy hiányában a csecsemő *a kielégülés hallucinálásával* jut vágyteljesítéshez, majd a keserű tapasztalatok eredményeként *a gondolati tevékenység az elsődleges folyamatból a hasznosabb másodlagossá alakul át*. A Budapesti Iskola gondolatrendszerére utal, ahogy Pető magyarázatul hozzáteszi, hogy a realitáshoz megfelelően igazodó anya—gyermek kapcsolat hatása alatt az észlelési megfelelést — azaz a tárgy hallucinálását — felváltja a gondolati megfelelés, amely — ahogy Freud hangsúlyozza — csekélyebb

energiamegszállással működik. Ez a magyarázat is nyitva hagyja azt a kérdést, *hogyan történik az ugrás, az elsődleges folyamatot hogyan váltja fel a másodlagos folyamat*. Bion, illetve de Monchaux (BION, 1962; de MONCHAUX, 1962) fejtegetéseire támaszkodva a megoldást Pető *a negatív hallucináció tételezésében* látja, melyet egyébként Freud megjegyzése szerint a pozitív hallucinációt megelőző működésnek tekinthetünk. A kellemetlen inger ellensúlyozására jelenik meg, mint annak tagadása, mintegy szenzoros süketség. A tagadás — mint Anna Freud (A. FREUD, 1936) megjegyzi — a realitás-nyomás következtében sokáig nem tartható fenn, inkább csak a fájdalmas dolog részképzeteivel szemben kivitelezhető. Azaz az egész tagadás helyett egyes részletek tagadása marad fenn, mint a tudatosítás és tagadás kompromisszuma. Ide kívánczik, hogy a Gigantikus anyá-ról írva Hermann (HERMANN, 1949) a kaszt-rációk félelemmel kapcsolatban szintén negatív hallucinációról beszél: a kisgyermek, miközben jól tudja, mégsem veszi tudomásul azt, amit érzékel, hogy ti. az anyának nincs pénisze, genitáléja tőle különböző. A negatív hallucináció gátlásán múlik a negatív esemény tudomásul vétele, a dupla negatív mint a tagadásból állításba fordítás — mondhatni, a tárgy nem létezésének állítása — több szerző szerint a gondolkodásfejlődés fontos lépése.

Ezen a ponton kapcsolja össze Pető Freud gondolatmenetét az autonóm énefejlődésről szóló hartmanni elmélettel. Kiemeli, hogy Hartmann (HARTMANN, 1952) az én és ösztön-én differenciálódását nemcsak új feladatok megvalósítására alkalmas új apparátusok létrejöttében látja, hanem főleg abban, hogy az új apparátus magasabb szinten kivitelezi a korábban primitívebb szinten működő funkciókat. Erre a gondolatra támaszkodik Pető klinikai tapasztalatokban gyökerező gondolata a fragmentáció jelentőségéről. Fragmentált énről beszél már B. Rank (RANK, 1949; idézi: HARTMANN, 1952). Gondolata tökéletesen illeszkedik a hartmanni rendszerbe. A felnőtt személyiség kiegyensúlyozott vagy patológiás voltát erősen meghatározza az autonómia kialakulásának folyamata, a fejlődésben megrekedt, illetve továbbhaladt én-részek működése. *A fragmentált fejlődés* gondolatán túl azonban Pető feltételez egy alapvető szétszakítási funkciót. Ezt az elhárítás előfokának (Anna FREUD, 1936) mondható működést rugalmassága, a soronkövetkező újraintegrálódás képessége és lehetősége miatt határozottan megkülönbözteti a splittingtől, vagy az izolációtól. Pető *a fragmentációt tartja minden elhárító mechanizmus alapjának*, mely mechanizmusok éppen a fragmentált részletekkel képesek csak megbirkózni. A fragmentáció így *a szublimációs, neutralizációs folyamatok kiinduló lehetősége is*.

Feltételezése szerint normál körülmények között — azaz a fragmentációs és integrációs folyamatok egyensúlya esetén — a fejlődés a következő állomásokkal képzelhető el: a pozitív hallucináció során a nem jelenlevő szükségletkielégítő tárgy képe nagy mértékben fragmentálódik, és a töredékek vesztenek a megszálló ener-

giából. Így a negatív hallucináció — azaz az archaikus tagadás — lép működésbe: utat nyit a megszállás új szakaszának, a neutralizált energia érvényre jutásának. A fragmentek újramegjelenésükkor fokozatosan gondolati jelképpé alakulnak. A fragmentáció második szakaszában tehát a pozitív hallucinációs kép helyét a gondolati jelkép tölti be. Ha ezt a többfázisú folyamatot valami megzavarja, az archaikus tagadás válik uralkodóvá, valamilyen hibás gondolkodás fejlődhet. (Az utóbbi fejlődés borderline, szélsőséges válfaja pszichotikus eseteknél tapasztalható.)

Analízisek tapasztalataiból úgy látszik, hogy a fragmentációs és integrációs fázisok nyomán téves újrapcsolódások jöhetnek létre, melyeket az értelmezés hatása rombolhat szét, teret adva egy egészséges újraszerveződés számára. Ez a folyamat követhető az álommunkában vagy a gyermek játékában is, amikor is átmeneti regresszió teszi lehetővé, hogy az elsődleges folyamatok szabályai szerint, illetve a büntudati és realitás-nyomást figyelmen kívül hagyva a fragmentált tartalmak és én-részek új (téves vagy előrevívő) rendeződéshez juthatnak.

Az analitikus folyamatban a biztonságos *indulatátviteli helyzet időleges mély regresszióra ad lehetőséget*. A páciens önmaga és analitikusa amorf összeolvadását éli át, az én-fragmentáció a képzet-, érzés- és tárgykapcsolat-elemek bizarr kombinációihoz vezet, az indulatok, szorongások kontrollálatlanul eluralkodnak. Majd a helyzet kitisztul, összefüggőbb, jelentésteli lesz újra: az én érdekében történt regresszió ellenében működő integratív erők az *energiák átrendeződéséhez, a strukturák változásához vezetnek, neutralizációs, szublimációs folyamatok indulhatnak el*. (Pető hangsúlyozza, hogy ilyen regresszióig csak olyan esetben szabad eljutni az analízis során, ahol az egészséges én-funkciókat az újraszerveződéshez elégségesnek találjuk.)

A fragmentáció szétarabolva építkező jelentőségéről mondtak a hartmanni én-pszichológia genetikus és dinamikai rendszerébe tökéletesen illeszkednek. Az indulatáttételes helyzet elemzésekor ezen felül Pető gondolatmenetébe beleszővődik a Budapesti Iskola hatása. A regresszív indulatáttétel leírása az analitikus-anyával történő boldog összefolyásról, amikor az én és nem-én bizonytalan, nehezen leírható, képlékeny masszában egyesül, egy skizofrén beteg analízise során fogalmazódott meg. A testképváltozás megjelenése az analitikus-beteg átfolyást jelzi, ahol a kezdeti öröm vagy szorongás a közelségérzésben oldódik meg. Ez neurotikusok indulatáttételében is gyakran fellelhető, az én érdekében történő átrendeződés lehetőségét rejtő regresszióként. Pető hangsúlyozza, hogy akármilyen tárgykapcsolat is a kiindulópont az analitikus folyamat során, a legmélyebb regresszív gondolkodásban megjelenő szimbolizáció arra mutat, hogy az anya—gyermek egység mátrixul, alaplíniaként szolgál az elsődleges hallucinációs aktivitás számára, mely aztán a további elsődleges és másodlagos gondolkodási folyamatok ugrópont-

jának bizonyul. A regresszív indulatátételről mondottakban tehát az anya—gyermek egység átélésén kívül a *hermanni átfolyásos azonosításból* induló *gondolkodás megjelenése* is benne rejlik. A gondolkodás eme előfokának eredetét Pető Kris (KRIS, 1962) és Spitz (SPITZ, 1961) csecsemőfejlődésre vonatkozó megállapításaival illusztrálja, de fentebb idézett analitikus megfigyeléseiből úgy látszik, Hermann gondolatmenete vezet a regresszív kapcsolat és az archaikus gondolkodás tényeinek észrevételében.

*Az analitikussal átélt, az anya—gyermek kapcsolatra visszautaló egység az interpretáció hatásmechanizmusának a magyarázatában* is kiindulópont. Az indulatátételes folyamat egy adott pontján a páciens az analitikust az ősi szülőképpel azonosítja, újra megelevenedik a preödipális, ödipális korszak archaikus-mágikus világa, melyben az analitikus szavai a gondolatok, érzések, gesztusok archaikus-mágikus onnipotenciáját is reprezentálják. Ugyanakkor az analitikus más vonatkozásai is hatnak, az értelmezés az én egyéb részeit is érinti. Az értelmezés traumatikus hatására a tudatos és lehasított én-részek és én-funkciók konglomerációja áll elő, mely olyan szétdarabolt helyzetet teremt, amilyen az eredeti gyermekkori traumatikus helyzet volt. Az elsődleges folyamatnak az értelmezés által összekapcsolt konfliktus-mozzanatai tartják fenn azt a feszültséget, mely az ösztönenergiák átrendezéséhez szükséges: átmeneti extatikus állapot, vagy akár skizofréniás epizód után mindez szublimációhoz vezethet.

A gondolatmenet egy igen érdekes pontjára szeretnék külön rámutatni. Pető megjegyzi, hogy a 'fragmentált' kifejezést Ferenczi (FERENCZI, 1933) értelmében használja. A hartmanni nomenklatúra helyett használt Ferenczi-kifejezéssel Pető visszautal az analitikus—beteg viszonyban lehetséges, a felnőtt—gyermek viszonytal analóg nyelvzavarra, arra, hogy a nyelvzavar által okozott traumatizáltság fragmentációt idéz elő. Ahogy a gyermek a bénult azonosulás mellett „megokosodhat” a traumatikus élmények hatására, úgy a beteg is az áttétel beszűkítő alárendeltségéből szabadulva hirtelen nagy utat járhat be a gyógyulás útján. *Az interpretáció* tehát — melyet Freud kezdetől fogva traumatikusnak mond — *a szülő—gyermek kapcsolatra támaszkodó felnőtt—gyermek viszonylatban, archaikus-mágikus világban fejt ki fragmentációhoz, átmeneti regresszióhoz és abból kiinduló újrendeződéshez vezető* — mondhatni jótékonyan — traumatizáló *hatását*. A Ferenczire vonatkozó megjegyzést, illetve annak implikációt különösen fontosnak érzem az archaikus felettes-én előfutárokról írottak megítéléséhez. Pető az ősi érzékelés Hermann által megfigyelt összefüggéseit, további klinikai tapasztalatokkal kiegészítve, illesztette be az archaikus gondolkodás szintjén történő újrendeződés fentiekben kifejtett gondolatmenetébe. *Az analitikus helyzet* Ferenczi értelmében vett *fragmentáló hatása a felettes-én átrendeződést* is jótékonyan befolyásolhatja.

## II.

Az 1969-es *Fenyegető szemek* című tanulmány a *vizuális felettes-én előfutárral* foglalkozik. Sikeres analízis befejező szakaszában Pető többször találkozott jellegzetes álmotartalommal. Az álmodó valamilyen módon saját magát látja feldaraboltan. Az álmot nem kíséri szorongás. Az analízis ekkori szakaszának hangulatát nagy biztonság, az énerők növekedése jellemzi. Mindez élesen megkülönbözteti ezeket az álmokat a hasonló tartalmú, az analízis elején tapasztalható álmoktól, melyeket pszichotikus és borderline eseteknél tapasztalt. Az itt tárgyalt típusba tartozik Freudnek az Álomfejtésben közölt álma, melyben lényeges Brücke fenyegető kék szeme. Ez az álom az önanalízis végére esett, amikor Freud kiszabadult a Fliesskapcsolat kötöttségéből. Több betegnél is tapasztalható volt az álom után az én erősödése, a felettes-én tilalmak megoldása a reális életben. Az elemzés ősi én—felettes-én konfliktus feltárásához vezetett, az önmagát figyelő személy a felettes-én figyelő funkcióját, a feldarabolt test az én-fragmentáció regresszív testi megfelelőjét szimbolizálja, az én—felettes-én konfliktus agressziós komponensét tartalmazza.

Pető emlékeztet arra, hogy Freud értelmezése szerint is a figyelő szem a Silberer-effektus értelmében az önmagát figyelő ént, voltaképp a felettes-én funkciót szimbolizálja az álomban. — Másfelől Hermann (HERMANN, 1934) megfigyeléseire hivatkozik: az analízisben megjelenő fedőemlékek ahhoz a feltételezéshez vezettek, hogy a kisgyermek a vele szemben levő felnőtt szemében bizonyos helyzetben felvillanó vörös fényt érzékeli, a küszöb alatti benyomást később a haragtól, félelemtől kitágult szülői szemhez, az apai fenyegetéshez köti. A fenyegető, világító szem felgyújtja a gyermekben a szégyenkezést, melynek melege arcát, egész testét előnti. Pető Hermann (HERMANN, 1957) állítását idézve hangsúlyozza, hogy a szégyen és büntetés közeli kapcsolata támogatja az elgondolását arról, hogy a fenyegető szem genetikus szerepet játszik a felettes-én fejlődésében. Szerepet játszik a veszélyfelismerés, a realitásvizsgálat kialakulásában; a külső büntető, veszélyes hatalom belsővé, a felettes-én részévé válik. Az analízis végén megjelenő tipikus álomban tehát a felettes-én archaikus előfutára jelenik meg, jelezve az én—felettes-én konfliktust, és azt, hogy az én igyekszik kikerülni az ősi fenyegetés nyomása alól. Az analízis befejező kritikai szakaszában — az indulattáttétel teremtette biztonságban — van lehetőség az álomban megnyilatkozó regresszió mértékére, mely módot ad a primitív felettes-én agressziójától való megszabadulásra.

Az 1970-es *Eltaszítás* című tanulmány a *vesztibuláris felettes-én előfutárral* foglalkozik. Az egyensúlyvesztés szédüléssel jár, a „megszédül a sikertől” vagy a „bukott nő”-féle szólások utalnak a vesztibuláris észlelés morális másodjelentésére. A szenzomotoros apparátus egyensúly-funkciója szintén észlelési kiindulópontja a felet-

tes-én szerveződésének. A kisgyermek élvezi, ha felemelik, dobálják, szorongást vált ki, ha testhelyzete hirtelen megváltozik, ha a leeséstől kell félnie. Örömet jelent az anyától függetlenedés, bizonyos távolság után riadalmat kelt az elvesztés lehetősége. Mindez a szülő képével kapcsolódik össze, a félelmetes mozzanat a szülői büntetés „kidobott, eltaszított” jelentését veheti fel. A korai vesztibuláris tapasztalatoknak ez a képlete beépül mint a felettes-én része, álmokban, az indulatáttételben, traumatikus helyzetben kibillent énlapokban egyaránt megmutatkozik. A felettes-én elmarasztalása, illetve az én reményvesztettsége egyaránt távolságot teremt a két instancia között, ez pedig az archaikus szülőkép eltaszító büntetéseként jelenik meg. A kidobás-érzés, mint minden vesztibuláris izgatás, a testképet is összezavarja, az én és felettes-én funkcionális eltávolodása révén képletesen elszenvedett kidobás ezért járhat szédülés-érzéssel.

Ezen a ponton hivatkozik Pető Hermann megállapítására (HERMANN, 1926) *a vesztibuláris működés és a szemléletlenség tudatmozzanatok összefüggéséről*, mely tartalmak irányulást meghatározó vonatkozásrendszerrel alkotnak. A gondolati zavarodottság — mint ahogy az egyensúlyszerv megzavartsága is — szintén szédüléshez vezethet. Hermann valószínűsíti, hogy a gondolkodás irányulását, formális-funkcionális meghatározóit, mint a gondolkodás rendjének biztosítását, felettes-én funkciónak tekinthetjük. Mindez, úgy látszik, funkcionális kapcsolatban van a vesztibuláris működéssel, annak az érzékelésből a gondolatba áttett folytatása. Másfajta összefüggés tehát a vesztibuláris rendszer és felettes-én fejlődés között, mint a fentebb leírt vesztibuláris felettes-én előfutár. Pető a leszakadás, lezuhanás rémületét, a passzívan elszenvedettnek játékos aktívba fordítását, s a későbbi büntető másodjelentés kialakulását írja le, azaz kimondatlanul a megkapaszkodás viszontagságainak felettes-én következményeit. Ez a gondolatmenet is nyilvánvalóan Hermann gondolatvilágából táplálkozik. A Hermann által leírt vesztibuláris és gondolkodásbeli összefüggés azonban az ösztön drámai viszontagságaitól elvonatkoztatott, gondolkodáslélektani felismerés. Ösztön-összefüggése annyiban feltételezhető, hogy az ösztön tárgyra irányultsága, mint izolált részfolyamat, a vesztibulum közvetítésével a gondolkodás irányultságaként él tovább a tudatműködésben.

*Az olfaktoros felettes-én előfutár*ról 1973-ban írt tanulmány, igen szellemesen, a probléma sűrített irodalmi megfogalmazását idézi: „Valami bűzlik Dániában” — éspedig nem más, mint az Ödipuszkomplexum, mely Hamlet lelkében és körülményeiben a klasszikus tragédiához meghatározója. Freud biológiai kutatásokra hivatkozva felveti annak lehetőségét, hogy a szaglász filogenetikusan vesztett jelentőségéből, amikor az ember két lábra állt. Másfelől a szagélvezet elfojtását az anális időszak konfliktusaihoz köti, a szagokkal kapcsolatos reakcióképzés nemcsak az análerotikát, de az egész szexualitást visszaszorítja, elindítva a szublimáció útján. Pető saját

gyermekvizsgálataiban úgy találta, hogy 5 év alatt a szagok nem válnak szét kellemes-kellemetlen értékelés szerint, 5—6 év között ez a folyamat elindul, 6 év fölött az értékelés a felnőttekével megegyező. Következtetése: az ödipális helyzet megoldása a libidinózus olfaktoros tapasztalatok elfojtásával jár. A felettes-én képződés vonatkozásában kiemeli, hogy a szagélmény elfojtásában közrejátszik az, hogy libidinózus tényezők mellett a szagélmény az agresszívnek megélt közösülő szülőkhöz kapcsolódik, ezért a szülői imágó lényegi részének tekinthető.

Pető ezen a ponton tárgyalja Hermann elgondolását (HERMANN, 1929) a *szaglósos tájékozódás és a paranoid gondolkodás összefüggéséről*. A szaglással szerzett információ fontos sajátossága, hogy a látással ellentétben, a környezet egyéb ingeritől függetlenül tájékoztat a tárgyról, ugyanakkor a látáshoz hasonlóan, távoli ingerről is tájékozathat. A szaglás így vált alkalmassá a tárgy pontos felderítésére: Hermann szerint ez az aprólékos észlelési folyamat tevődik át a leleplező-gyanakvó gondolkodásba, végső soron akár a teljes bizalmatlanságba. — Pető kiemeli a felderítő-igazoló gondolkodásmódnak felettes én vonatkozásait, hisz az lehetőséget ad a morális szabálytól való eltérés felderítésére, kivédésére is. A felettes-én alakulásában tehát ismét tekintetbe veszi az ősi érzékelés és az abból fakadó gondolkodásmód összefüggéseit, mégis az olfaktoros felettes-én előfutár sajátosságait nem annyira a funkcionális gondolkodáslélektani jellemzőkből, hanem az ödipális helyzet szigorúan ítélkező szülőképeinek dramatikus elemeiből rajzolja meg.

Végül az olfaktoros felettes-én előfutár sajátossággal közül Pető még egy tényezőt tart megfontolandónak. Mivel a szociális kommunikációból — a vizuális, akusztikus, vesztibuláris észleléstől eltérően — a szaglási észlelés a fejlődés során fokozatosan kiszorul, az előbbiektől eltérően az olfaktoros felettes-én előfutár a neutralizációs folyamatban kevésbé tud továbbhaladni. Így a felettes-én gyenge pontját képezi, ahogy ez például a fetisizmus eseteiben látható, morális gyengeséggel, rossz ítélőképességgel, téves realitásvizsgálattal. — Ezt a megállapítást az énejlődés dinamikájába jól beilleszthetjük, és számtalan klinikai tapasztalat is alátámasztja. Mégis a fejlődés többesélyes — tehát jó elintézést is biztosító — aspektusát szorítja háttérbe véleményem szerint azzal, hogy az én—felettes-én reláció Hermann által megfogalmazott gondolkodáslélektani, funkcionális elképzelését igazán nem kapcsolja be a gondolatmenetbe. *Ezek a gondolkodáslélektani vonatkozások pedig éppen beilleszthetők lennének a hartmanni énejlődési koncepcióba, mely az elsődleges és másodlagos folyamatok átkapcsolási pontjait, az energiamegkötés módozatait, a neutralizáció útjait kutatja. Ez a beillesztés még a jövő feladata.*

Pető kutatásai — a kritikai fenntartások ellenére — véleményem szerint igen jó útmutatást adnak: *Hermann gondolatainak jelentőségét bontja ki azzal, ahogy az általuk inspirált klinikai*

*megfigyeléseket beilleszti a szigorú logikával építkező hartmanni rendszerbe, annak a lélekműködésre vonatkozó absztrakcióit a Budapest Iskola szelleméről tanúskodó tartalmakkal hitelesítve.*

A kézirat elfogadva: 1990. január

## IRODALOM

- BION, W. R., 1962, The Psycho-Analytic Study of Thinking: II. A Theory of Thinking, *Int. J. Psa.*, 43.
- De MONCHAUX, C., 1962, The Psycho-Analytic Study of Thinking: III. Thinking and Negative Hallucination, *Int. J. Psa.*, 43.
- FERENCZI Sándor, 1933, Nyelvezavar a felnőttek és a gyermek között, In: *A pszichoanalízis és modern irányzatai*, Gondolat, 1971, 215—226.
- FREUD, A., 1936, *The Ego and the Mechanisms of Defence*, London, 1937.
- FREUD, S., 1900, *Álomfejtés*, Budapest, 1935, Hellkon, 1985.
- FREUD, S., 1917, A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams. S. E. 14.
- FREUD, S., 1925, Negation, S. E. 19.
- FREUD, S., 1930, Civilization and its discontents, S. E. 21.
- HARTMANN, H., 1939, *Ego Psychology and the Problem of Adaptation*, New York, International Universities Press, 1958.
- HARTMANN, H., 1952, The Mutual Influences in the Development of Ego and Id., In: *Essays on Ego Psychology*, New York, 1964, 155—181.
- HERMANN, I., 1926, Das System Bw, *Imago*, 12, 203—210.
- HERMANN, I., 1929, *Das Ich und das Denken*, Leipzig-Vienna, IPV.
- HERMANN, I., 1934, Urwahrnehmungen, insbesondere Augenleuchten und Lautwerden des Inneren, *Int. Z. Psychoanal.*, 20, 553—555.
- HERMANN, I., 1949, The Giant Mother, the Phallic Mother, Obscenity, *Psa. Review*, 36, 302—307.
- HERMANN, I., 1957, Augenleuchten, Schamgefühl und Exhibitionismus, *Schweiz. Z. Psychol. und ihre Anwend.*, 16, 50—53.
- KRIS, E., 1962, Decline and Recovery in the Life of a Three-Year-Old, *The Psych.-an. Study of the Child*, 17.
- PETŐ, A., 1959, Body Image and Archaic Thinking, *Int. J. Psa.*, 40.
- PETŐ, A., 1960, On the Transient Disintegrative effect of Interpretations, *Int. J. Psycho-Anal.*, 41.
- PETŐ, A., 1961, The Fragmentizing Function of the Ego in the Transference Neurosis, *Int. J. Psycho-Anal.*, 42.
- PETŐ, A., 1963, The Fragmentizing Function of the Ego in the Analytic Session, *Int. J. Psycho-Anal.*, 44.



- PETŐ, A., 1964, Variations of Archaic Thinking in Neurotics, Borderline Patients, and Schizophrenics, *Psa Study of Child.*, 19.
- PETŐ, A., 1967, Dedifferentiations and Fragmentations during Analysis, *J. Am. Psa. Ass.*, 15.
- PETŐ, A., 1969, Terrifying Eyes, A Visual Superego Forerunner, *Psa, Study of Child*, 24.
- PETŐ, A., 1970, To Cast Away, A Vestibular Forerunner of the Superego, *Psa, Study of Child.*, 25.
- PETŐ, A., 1973, The Olfactory Forerunner of the Superego: Its Role in Normalcy, Neurosis and Fetishism, *Int. J. Psa.*, 54.
- PETŐ, A., 1975, The Etiological Significance of the Primal Scene in Perversions, *Psa, Quarterly*, 44.
- PETŐ, A., 1977, A Model of Archaic Thinking Based on two Formulations of Freud, *Int. J. Psa.*, 58.
- SPITZ, R. A., 1961, Some Early Prototypes of the Ego Defenses, *J. Amer. Psa. Assn.*, 9.